

ARCHIWUM IGNACEGO JANA PADEREWSKIEGO Z LAT 1861-1941 PRZECHOWYWANE W ZASOBIE ARCHIWUM AKT NOWYCH W WARSZAWIE

ADAM GRZEGORZ DĄBROWSKI

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN) – jedno z trzech polskich archiwów o charakterze centralnym – utworzone zostało w 1919 r., początkowo nosiło miano Archiwum Wojskowego, a od 1930 r. działa pod obecną nazwą. W zasobie Archiwum znajduje się aktualnie blisko 2800 zespołów i zbiorów, liczących około 3,4 mln jednostek inwentarzowych, zajmujących ponad 35 km półek magazynowych. Przede wszystkim są to archiwalia wytworzone przez naczelne organy władzy, kontroli, administracji państwowej i wymiaru sprawiedliwości, samodzielne urzędy centralne, centralne organy państwowej i spółdzielczej administracji gospodarczej, centralne instytucje finansowo-kredytowe i ubezpieczeniowe, centralne organy partii oraz organizacji politycznych, społecznych, zawodowych, kulturalnych i sportowych. Większość z nich dotyczy okresu po 1916 r., choć niektóre zespoły i zbiory sięgają XIX w. (m.in. akta partii i organizacji społecznych czy niepodległościowych), a nawet wieku XV (akta rodzin)¹.

W swoim zasobie AAN przechowuje także ponad 500 spuścizn rękopiśmiennych wybitnych osobistości państwa polskiego. Wśród nich jedną z najcenniejszych jest – zawierające dokumenty z lat 1861-1941 – Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego (18 listopada 1860 r., Kuryłówka – 29 czerwca 1941 r., Nowy Jork), wybitnego pianisty i kompozytora, działacza społecznego i niepodległościowego, filantropa, polityka (współtwórcy oraz jednego z kierowników Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu, premiera rządu od 18 stycznia do 27 listopada 1919 r., ministra spraw zagranicznych od 16 stycznia do 9 grudnia 1919 r., delegata państwa polskiego podczas obrad Konferencji Pokojowej w Paryżu, przedstawiciela Polski przy Lidze Narodów od 15 listopada 1920 r. do 10 czerwca 1921 r.,

Ignacy Jan Paderewski, bez daty, około 1920 r.; AAN, AIJP, sygn. 187, s. 13

¹ Bliższe informacje o zasobie AAN zawiera publikacja Archiwum Akt Nowych. *Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. E. Kołodziej, współpraca W. Bieńkowska, B. Nowożycki, Warszawa 2009, Archiwum Akt Nowych, t. 1 i 2; z kolei historię Archiwum i kształtowania jego zasobów przybliża praca: E. Kołodziej, *Zarys dziejów Archiwum Akt Nowych w latach 1919-2008*, Warszawa 2008, Archiwum Akt Nowych.

wreszcie od 9 grudnia 1939 r. do 24 czerwca 1941 r. przewodniczącego Rady Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej, pełniącej funkcję emigracyjnego parlamentu), wielkiego męża stanu, gorącego patrioty, orędownika spraw polskich na arenie międzynarodowej².

Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego rośnie stopniowo w ciągu ponad 60 lat jego życia i działalności publicznej. W początkowym okresie – nie mając stałego miejsca zamieszkania i pracy – I. J. Paderewski najprawdopodobniej swoje dokumenty i akta woził ze sobą. Później Archiwum było systematycznie gromadzone i przechowywane w jego posiadłościach: w Riond-Bosson w Szwajcarii (od 1898 r.) oraz w Paso Robles w Stanach Zjednoczonych (od 1914 r.). Do tej pierwszej posiadłości przewiezione zostały dokumenty „amerykańskiej części” spuścizny (z wyjątkiem dokumentów z ostatniego

Karykatura Ignacego Jana Paderewskiego wykonana na awersie karty do gry, bez daty; AAN, AIJP, sygn. 189, s. 27-28

okresu życia, wrzesień 1940 r. – czerwiec 1941 r.) i akta związane z okresem największej politycznej działalności Paderewskiego (z lat 1917-1921 oraz 1939-1940)³. Wielkości i pełnej zawartości tej kolekcji zapewne nigdy nie poznamy.

Przekazanie Archiwum I. J. Paderewskiego do Polski było realizacją jednego z zapisów jego testamentu z 30 września 1930 r.⁴ Postępowanie spadkowe rozpoczęło się w 1949 r., do Polski (przechowywane dotąd w Szwajcarii) pamiątki przekazane zostały – za pośrednictwem Poselstwa RP w Bernie – w 1951 r., a w następnym roku specjalna komisja dokonała ich rozdziału⁵. Dzięki temu w zasobie AAN znalazły się materiały o charakterze archiwalnym. Zasadnicze części Archiwum I. J. Paderewskiego przekazane zostały w latach 1956 oraz 1962, drobne – ale cenne – uzupełnienia

² Życiu i działalności I. J. Paderewskiego poświęcono w ostatnich latach kilka prac monograficznych, m.in.: A. Piber, *Droga do sławy. Ignacy Jan Paderewski w latach 1860-1902*, Warszawa 1982, Państwowy Instytut Wydawniczy; M. M. Drozdowski, *Ignacy Jan Paderewski. Zarys biografii politycznej*, Warszawa 1986, Interpress; H. Lisiak, *Paderewski. Od Kuryłówki po Arlington*, Poznań 1992, Kantor Wydawniczy SAWW; H. Przybylski, *Paderewski. Między muzyką a polityką*, Katowice 1992, Wydawnictwo Unia; R. Wapiński, *Ignacy Paderewski*, Wrocław 2009, Zakład Narodowy im. Ossolińskich; A. Zamoyski, *Paderewski*, Warszawa 2010, Państwowy Instytut Wydawniczy.

³ A. Piber, *Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego*, „Archeion”, t. XXXIX, Warszawa 1963, s. 65-66; R. Górski, *Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego. Proces aktotwórczy i archiwizacja*, „Teki Archiwalne. Seria Nowa”, t. 11 (33), Warszawa 2011, s. 354-355.

⁴ AAN, Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego 1861-1941 (dalej: AIJP), sygn. 1, s. 27-28. W testamencie widnieje wprowadzenie zapis mówiący, iż „...dyplomy, adresy, fotografie wybitnych osób itp. zapisuję Muzeum Narodowemu w Warszawie...”, to jednak ostatecznie wszelkie materiały o charakterze archiwalnym weszły do zasobu archiwum państwowego – do zasobu Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

⁵ A. Piber, *Archiwum...*, op. cit., s. 66.

Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego z lat 1861-1941 w magazynie Archiwum Akt Nowych w Warszawie (fot. A. G. Dąbrowski)

Archiwum nastąpiły w latach 1957-1961, 1965, 1968, 1980, 2000 i 2015⁶. Prace inwentaryzacyjne nad główną częścią archiwaliów prowadzone były w latach 1957-1962, wszystkie nowe materiały były porządkowane i włączane do zespołu w miarę ich napływania. Przechowywana w zasobie AAN kolekcja liczy obecnie 5275 jednostek archiwalnych, zajmujących ponad 62 metry półek magazynowych. W skład kolekcji wchodzi – jako wyodrębnione grupy:

- materiały Ignacego Jana Paderewskiego,
- materiały członków jego rodziny,
- materiały jego współpracowników,
- materiały osób obcych,
- dopływy, dołączone do kolekcji i zewidencjonowane po 1962 r.

Materiały samego I. J. Paderewskiego podzielone zostały na osiem części. Na wstępie są materiały biograficzne i dokumenty osobiste oraz rodzinne z lat 1861-1941 (dokumenty metrykalne, dokumenty stanu cywilnego, świadectwa, dyplomy nadań odznaczeń i orderów, dyplomy i legitymacje członkowskie organizacji oraz stowarzyszeń, nominacje, odręczne zapiski i notatki, testament, maszynopisy wspomnień I. J. Paderewskiego z jego odręcznymi poprawkami i uzupełnieniami,

⁶ AAN, Registratura własna, Księga nabytków i ubytków Archiwum Akt Nowych, poz. 236, 645, 663, 675, 680, 728, 748, 779, 853, 1149, 1197, 1352, 1916, 3292, 3295, 5241.

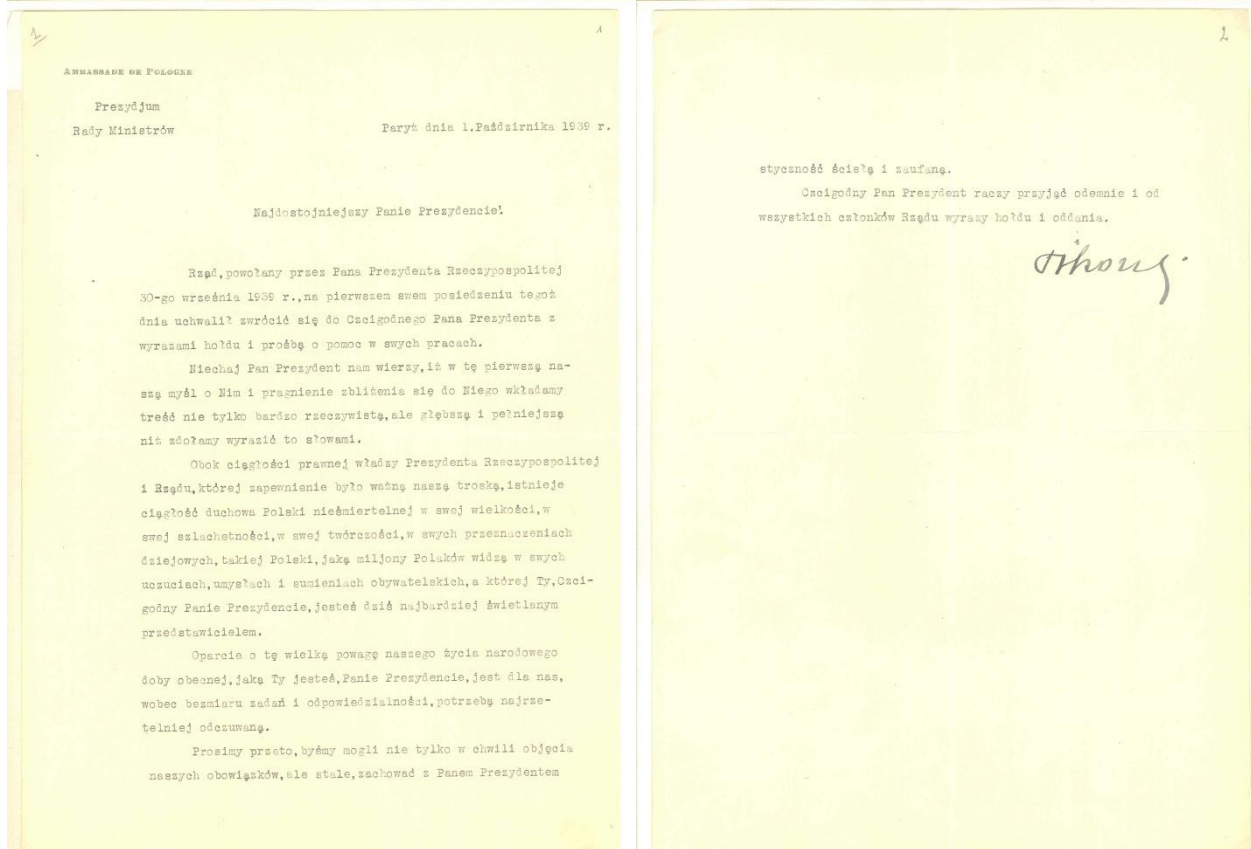
Odręczna notatka Ignacego Jana Paderewskiego o konieczności powołania rządu polskiego w celu zapewnienia Polsce oficjalnej delegacji na Konferencję Pokojową, bez daty, początek listopada 1918 r.; AAN, AIJP, sygn. 745, s. 1

Deklaracja rządu RP w sprawie kierunków polskiej polityki wschodniej po zwycięskiej bitwie pod Warszawą, 26 sierpnia 1920 r.; AAN. AIJP. svan. 942, s. 10-11

Varsovie le 25 Août 1920

Washington Rockledge
Jan., 30. 18. 29.

List Władysława Raczkiewicza do Ignacego Jana Paderewskiego zawiadamiający o objęciu urzędu Prezydenta RP na uchodźstwie, 30 września 1939 r.; AAN, AIJP, sygn. 1629, s. 1-2

List Władysława Sikorskiego do Ignacego Jana Paderewskiego z prośbą o współpracę z nowo powstałym rządem polskim na uchodźstwie, 1 października 1939 r.; AAN, AIJP, sygn. 1682, s. 1-2

fotografie)⁷. Część druga to materiały dotyczące działalności muzycznej z lat 1879-1940 (rękopisy i druki utworów muzycznych, programy i recenzje z koncertów, wycinki prasowe, wydawnictwa i prospekty)⁸. Następne trzy części – stanowiące najważniejszy fragment omawianej kolekcji – zawierają materiały związane z działalnością społeczną i polityczną I. J. Paderewskiego w latach 1890-1941 (dokumentacja ta – wydawnictwa, druki urzędowe, publikacje książkowe, czasopisma i wycinki prasowe, memoriały, raporty, sprawozdania, korespondencja, notatki, plany i mapy, fotografie – dotyczy ogółu spraw polskich, czyli działalności organizacji społecznych i partii politycznych na ziemiach polskich w okresie rozbiorów, prób germanizacji ludności polskiej na terenie zaboru pruskiego, organizowania pomocy materialnej dla ludności polskiej w okresie I wojny światowej, starań o odzyskanie niepodległości, całokształtu problemów polityki zagranicznej i sytuacji wewnętrznej państwa polskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego, wreszcie sytuacji ziem polskich i działalności władz emigracyjnych po wybuchu II wojny światowej)⁹. Pochodzące z lat 1881-1940 materiały dotyczące spraw finansowych (zeznania podatkowe, wyciągi bankowe, zestawienia, pokwitowania, rachunki, korespondencja) stanowią część szóstą kolekcji¹⁰. Kolejna, siódma część, to korespondencja prywatna w układzie alfabetyczno-chronologicznym według osób i instytucji (z lat

⁷ AAN, AIJP, sygn. 1-247.

⁸ Ibidem, sygn. 248-586.

⁹ Ibidem, sygn. 587-3176.

¹⁰ Ibidem, sygn. 3177-3427.

1876-1940)¹¹. Ostatnia część to różnorodne materiały z lat 1817-1940, wręczone i nadesłane I. J. Paderewskiemu (wydawnictwa, utwory muzyczne i literackie, broszury i prospekty, fotografie)¹².

Dokumenty członków rodziny I. J. Paderewskiego (żony Heleny Paderewskiej, siostry Antoniny Paderewskiej, pierwszego mężna Heleny – Władysława Górskiego, pasierba – Wacława Górskiego, krewnych żony – Barbary Obuchowicz, Emilii Jaszowskiej, Anny Jaszowskiej) to głównie druki osobiste i korespondencja prywatna¹³. W grupie tej najistotniejsze są materiały H. Paderewskiej, związane z jej działalnością na rzecz niesienia pomocy materialnej ludności cywilnej ziem polskich w latach 1915-1919 oraz działalności w ramach Polskiego Białego Krzyża¹⁴.

Ignacy Jan Paderewski z żoną Heleną, Vevey, 1911 r.; AAN, AIJP, sygn. 182, s. 27

Ignacy Jan Paderewski z siostrą Antoniną, Riond-Bosson, 1930 r.; AAN, AIJP, sygn. 197, s. 24

Materiały współpracowników obejmują dokumenty Sylwina Strakacza (sekretarza I. J.

Paderewskiego) i jego rodziny, Józefa Orłowskiego (plenipotentą I. J. Paderewskiego), Heleny Lübke (sekretarki H. Paderewskiej)¹⁵. Tu na szczególną uwagę zasługują archiwalia z lat 1921-1941, gromadzone przez S. Strakacza i stanowiące uzupełnienie materiałów samego Paderewskiego z tego okresu życia i działalności (notatki, korespondencja, wydawnictwa, wycinki prasowe)¹⁶. Wreszcie materiały osób obcych to głównie korespondencja (z lat 1890-1940)¹⁷.

Dokumenty te udostępnione zostały szerokiemu gronu badaczy w 1963 r. i do chwili obecnej cieszą się niesłabnącym zainteresowaniem – nie tylko historyków – odwiedzających Pracownię Naukową AAN¹⁸.

¹¹ Ibidem, sygn. 3428-3762.

¹² Ibidem, sygn. 3763-3825. Wśród dokumentów ofiarowanych I. J. Paderewskiemu znajdują się m.in. listy Tadeusza Kościuszki, Adama Mickiewicza, Henryka Wieniawskiego, Richarda Wagnera.

¹³ Ibidem, sygn. 3826-4051.

¹⁴ Ibidem, sygn. 3857-3963.

¹⁵ Ibidem, sygn. 4052-4468.

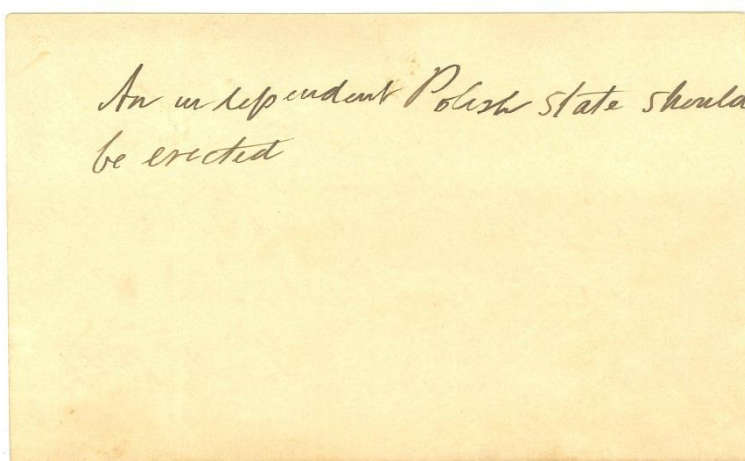
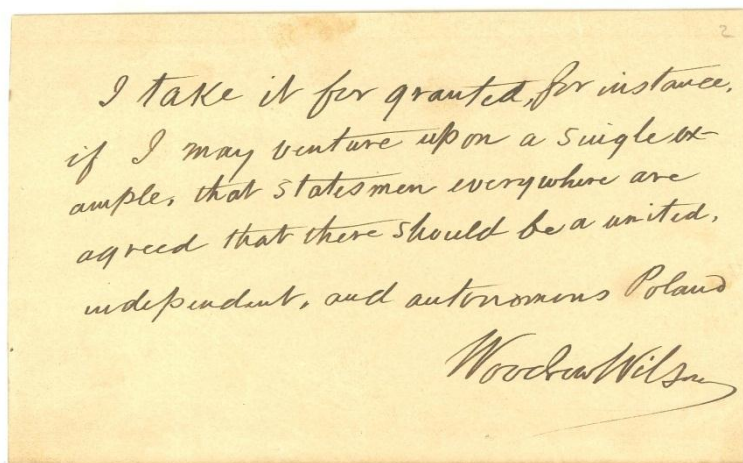
¹⁶ Ibidem, sygn. 4082-4399.

¹⁷ Ibidem, sygn. 4469-4498.

¹⁸ Najważniejsze i najciekawsze dokumenty tej kolekcji (łącznie 1582 teksty) weszły w skład publikacji źródłowej *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*: t. 1, 1890-1918, oprac. W. Stankiewicz, A. Piber, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii; t. 2, 1919-1921, oprac. W. Stankiewicz, A. Piber, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii; t. 3, [1921-1934], oprac. H. Janowska, C. Madajczyk, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii; t. 4, 1935-1940, oprac. T. Jędruszcak, A. Leinwand, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii; t. 5, 1909-1941, oprac. A. G. Dąbrowski, M. M. Drozdowski,

Wspomniane dopływy do kolekcji, dołączone i ewidencjonowane po 1962 r., obejmują: korespondencję Paderewskiego (przekazaną do AAN w formie oryginałów i kopii), fotografie (samego Paderewskiego, członków rodziny, innych osób, różnych obiektów budowlanych, dzieł sztuki), wizytówki, karty pocztowe, dokumentację techniczną willi I. J. Paderewskiego w Riond-Bosson¹⁹ oraz – dołączoną do kolekcji w 2015 r. – odręczną notatkę prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki Thomasa Woodrowa Wilsona²⁰.

Dokument ten zawiera dwa zapiski, sporządzone na firmowym papierze listowym prezydenta.

Odręczne notatki Thomasa Woodrowa Wilsona z fragmentami jego wystąpień do Senatu z 22 stycznia 1917 r. oraz 7 stycznia 1918 r., dotyczącymi konieczności odbudowy niepodległego państwa polskiego, bez daty, około 1919 r.; AAN, AIJP, sygn. 5275, s. 1-2

Pierwszy to fragment orędzia T. W. Wilsona do Senatu, wygłoszonego w dniu 22 stycznia 1917 r.: *I take it for granted, for instance, if I may venture upon a single example, that statesmen everywhere are agreed that there should be a united, independent, and autonomous Poland* („Biorę to za pewnik, na przykład, jeśli mogę zaryzykować na jednym przykładzie, iż mężowie stanu wszędzie są zgodni, iż powinna być zjednoczona, niepodległa i autonomiczna Polska”). Drugi zapis to fragment orędzia T. W. Wilsona do Senatu z 7 stycznia 1918 r., powszechnie znanego jako jego czternastopunktowy program pokojowy dla świata po zakończeniu I wojny światowej: *An independent Polish state should be erected* („Niepodległe państwo polskie powinno powstać”). I choć nie ma bezpośrednich dowodów, to można zaryzykować twierdzenie, iż wzmianki o konieczności wskrzeszenia niepodległego państwa polskiego znalazły się w obu tych wystąpieniach niejako „w odpowiedzi” na skierowane do prezydenta Stanów Zjednoczonych w styczniu 1917 r. dwa memoriały I. J. Paderewskiego, w których opisał on historię ziem polskich, ich sytuację pod poszczególnymi zaborami oraz propozycję przyszłego kształtu

K. Janczewska-Sołomko, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, Warszawa 2001, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii; t. 6 (pod tytułem *Archiwum polityczne Ignacego Jana Paderewskiego*), 1915-1941, oprac. A. G. Dąbrowski, M. M. Drozdowski, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, Warszawa 2007, Polska Akademia Nauk, Instytut Historii, Archiwum Akt Nowych, Ośrodek Dokumentacji Muzyki Polskiej XIX Wieku im. I. J. Paderewskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Wychodźstwa Polskiego im. I. J. Paderewskiego w Łazienkach Królewskich. Dwa ostatnie tomy uzupełnione zostały dokumentami przechowywanymi w zbiorach innych placówek archiwalnych i muzealnych. Z kolei 195 reprodukcji zdjęć i dokumentów z kolekcji zawiera album *Ignacy Jan Paderewski*, oprac. W. Janowski, J. Louchin, Warszawa 2002, Archiwum Akt Nowych.

¹⁹ AAN, AIJP, sygn. 4499-4534 (4499-5274).

²⁰ Ibidem, sygn. 5275, s. 1-2.

Jan Paderewski i Thomas Woodrow Wilson, bez daty, około 1917 r. AAN ATIP, sygn. 194, s. 7

odrodzonej Polski²¹. Notatka z odręcznymi zapisami fragmentów wystąpień amerykańskiego prezydenta mogła być formą podziękowania i uznania dla osoby Paderewskiego oraz jego roli w dziele odbudowy państwa polskiego.

Dokument z zapiskami prezydenta T. W. Wilsona na ręce przedstawicieli polskiej państwowej służby archiwalnej przekazany został 28 maja 2015 r. w siedzibie Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku. Przekazania dokonała Fundacja Rodzinna Blochów (działająca od 2006 r. pod egidą New York University), której podstawowym celem jest restytucja polskich dzieł sztuki lub przedmiotów związanych z polskim dziedzictwem narodowym i kulturalnym, utraconych na skutek wydarzeń historycznych po pierwszym rozbiórze Polski w 1772 r.²²

²¹ Ibidem, sygn. 592, s. 1-19, 39-49. Dokumenty te zostały w 2014 r. wpisane na Krajową Listę Programu UNESCO Pamięć Świata, stanowiącą rejestr dokumentów dotyczących ważnych wydarzeń w dziejach Polski. Lista obejmuje 11 pozycji (m.in. teksty *Kroniki polskiej* Anonima zwanego Gallem z początków XII w., *Kazań świętokrzyskich* z końca XIII w., *Ustawy Rządowej* z 3 maja 1791 r., powszechnie zwanej Konstytucją 3 Maja, autografu *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza, dokumentów Organizacji Narodowej Powstania Styczniowego z lat 1863-1864).

²² Strona internetowa <https://archiwa.gov.pl/pl/strona-glowna/63-aktualnosci/4549-nota-wilsona-przekazana-archiwom-pastwowym.html>, [dostęp: 23 marca 2016 r.]. Stosowany w mediach termin „nota” na określenie omawianego tu dokumentu – z

Dokładne losy dokumentu nie są znane. T. W. Wilson najprawdopodobniej przekazał ową notatkę I. J. Paderewskiemu podczas jednego z ich kilku spotkań w 1919 r. w Paryżu, gdzie obaj byli przedstawicielami swych państwa podczas obrad Konferencji Pokojowej. Po śmierci I. J. Paderewskiego dokument znajdował się w rękach kilku prywatnych polonijnych kolekcjonerów. W 2007 r. Fundacja Rodzinna Blochów kupiła go na aukcji i bezpłatnie przekazała Polsce²³.

Jak już wspomniano, przekazane w 1951 r. do Polski archiwalia i inne pamiątki Paderewskiego zostały rozdzielone w następnym roku przez specjalną komisję. Do Muzeum Narodowego w Warszawie trafiła kolekcja obrazów, rzeźb, rysunków, ceramiki chińskiej, zbiory monet i medali, część fotografii (ze zbiorów tych powstała później ekspozycja Muzeum Ignacego Jana Paderewskiego w budynku Szkoły Podchorążych na terenie Łazienek Królewskich). Część pamiątek (w tym niektóre rękopisy i druki kompozycji artysty oraz wydania dzieł F. Chopina) oddano w depozyt warszawskiemu Towarzystwu im. Fryderyka Chopina, tam ponadto znalazł się jeden z fortepianów Paderewskiego (drugi trafił do Konserwatorium Muzycznego w Warszawie, czyli do dzisiejszego Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina). Z kolei Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie przekazano książki oraz czasopisma niezwiązane bezpośrednio z działalnością muzyczną I. J. Paderewskiego (dziś stanowią zasób Ośrodka Dokumentacji Muzyki Polskiej XIX i XX wieku im. Ignacego Jana Paderewskiego Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzupełnionego później fragmentami „szwajcarskiej” części spuścizny)²⁴.

Niestety, nie wszystkie archiwalia i pamiątki I. J. Paderewskiego zostały przekazane do Polski. Fotografie i korespondencja prywatna z okresu młodości, także materiały z ostatnich miesięcy jego życia i działalności publicznej znajdują się w zasobie Hoover Institution Archives przy Stanford University. Pokazną liczbę pamiątek (w tym dokumentację aktową i fotografie oraz część zbiorów o charakterze muzealnym) posiada Polish Museum of America w Chicago. Z kolei archiwum Józefa Piłsudskiego Institute of America w Nowym Jorku przechowuje duży zbiór korespondencji I. J. Paderewskiego oraz materiałów ilustrujących jego działalność muzyczną. Duża kolekcja pamiątek (w tym programów koncertowych, partytur, nagrań dźwiękowych, korespondencji) znajduje się także w zbiorach Société et Musée Paderewski w Morges. Niewielkie części Archiwum Paderewskiego oraz innych pamiątek posiadają ponadto w swoich zbiorach: University of Pennsylvania w Filadelfii, Library of Congress w Waszyngtonie, New York Public Library for the Performing Arts w Nowym Jorku czy Bibliothèque polonaise de Paris²⁵.

Nie ulega wątpliwości, iż pokrótce wyżej opisane Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego jest kolekcją unikatową – zarówno w skali polskiej, jak i światowej archiwistyki. Niestety, z różnych przyczyn ulegało ono podziałom i w efekcie jest dziś rozproszone. Jego fragmenty przechowywane są

punktu widzenia nauki o dokumencie – nie jest określeniem właściwym. Termin „nota” jest najczęściej używany dla opisu jednego z rodzajów oficjalnej korespondencji dyplomatycznej. W tym wypadku właściwym określeniem wydaje się „notatka” – krótki tekst o charakterze informacyjnym (przytaczający cytaty z innych dokumentów).

²³ Strona internetowa <https://polskieradio.pl/5/3/artykul/1458518-nota-wilsona-trafila-do-archiwum-akt-nowych.html>, [dostęp: 23 marca 2016 r.]; strona internetowa <https://poland.us/strona/20/9103/0/nota-wilsona.html> [dostęp: 23 marca 2016 r.].

²⁴ R. Górski, *Archiwum...*, op. cit., s. 355-356, 358.

²⁵ Ibidem, s. 357-360.

w zasobach wielu placówek archiwalnych i muzealnych w kraju i za granicą, zapewne niektóre fragmenty znajdują się także w zbiorach prywatnych. I choć scalenia fizycznego prawdopodobnie nigdy nie będzie można przeprowadzić, należy wyrazić nadzieję, iż kiedyś uda się dokonać przynajmniej w miarę pełnego opisu ewidencyjnego jak największej liczby rozproszonych fragmentów archiwalnej spuścizny I. J. Paderewskiego – jednej z najwybitniejszych postaci w dziejach narodu i państwa polskiego.

ADAM GRZEGORZ DĄBROWSKI

Doktor historii, archiwista. Pracownik Archiwum Akt Nowych w Warszawie (starszy kustosz w Oddziale III Ewidencji i Przechowywania Zasobu). W działalności naukowej koncentruje się głównie na zagadnieniach związanych z pracą zawodową (teoria i metodyka pracy archiwalnej, dzieje kancelarii polskiej XX wieku, źródłoznawstwo, edytorstwo źródeł historycznych); współautor m.in. edycji dokumentów *Ministerstwo Kultury i Sztuki w dokumentach 1918-1998* oraz tomów 5 (*Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*) i tomu 6 (*Archiwum polityczne Ignacego Jana Paderewskiego*) wydawnictwa dokumentów z Archiwum I. J. Paderewskiego. Członek zarządu Międzynarodowego Towarzystwa Muzyki Polskiej im. I. J. Paderewskiego w Warszawie.